

objavljenom još daleke 1796. godine, posebno u delovima koji su posvećeni "razmatranjima" o velikoj revoluciji iz 1789, talentovani Savojac De Mestr po jeziku i kulturi Francuz ali u službi kralja Sardinije, savremenik velike revolucije, ponudio je obrasce jedne misli i jednog shvatanja društva koji će decenijama potom – u naše vreme posebno – biti varirani na najrazličitije načine. Sam je De Mestr varirao ideje koje je pregnantno izložio Burke koji je veliku revoluciju situirao u božanski plan Providenja i prikazao je kao kolosalni "potres" i poremećaj "prirodnoga reda i poretka stvari u svetu". Užasnut terorom velike revolucije Burke je – a to će kasnije biti slučaj i kod J. De Mestra – ostajao veran shemi kontinuiteta i nužnog legalizma, ali njegovu sliku sveta dovodi u pitanje sama činjenica ratova i revolucija koji su u ljudskom društvu postojali i pre velike revolucije. Teror se pravdati ne može ali su klasne borbe i revolucije činjenice ljudske istorije koje se ne mogu ukloniti tako što ih nećemo prihvatiti. De Mestr ne napušta ovu ideju kao i druge Burkeove ideje i za veliku revoluciju kaže da ima jednu "satansku crtu koja je odlikuje među svim onim što je do sada viđeno i što će verovatno biti ikada viđeno". Užasnut terorom ovaj učenik čoveka i poliglota uočava da će to biti prvi veliki događaj koji će trajno narušiti "prirodni red stvari" koji, kako se njemu čini, u ljudskom društvu postoji oduvek. De Mestr ne uprošćava problem, on zna da je Francuska revolucija bila neminovnost i da je svaka restauracija nezamisliva ali ne odustaje od svoje organicističke sheme o istoriji i ljudskom društvu. Njemu nije bilo nepoznato da surovi feudalni sistem s malim brojem plemićkih moćnika i masom kmetova na drugoj strani nije baš neki prirodni red stvari, ali je bio uporan u tome da ponudi neki odgovor na "haos" koji će kako je verovao biti stanje sveta. U svom glavnom i najvećem delu i u brojnim drugim spisima on naglašava kako ljudi njegovog doba sigurno "prisustvuju najvećem spektaklu koji je ikada gledalo ljudsko oko", jer se otvara perspektiva jednog sasvim drugačijeg ljudskog društva u kojem će se na areni odmeravati hrišćanstvo i vek prosvete. Kao i kod Burkea, i kod njega se oseća "strah od revolucije" koja ruši temelje saveza između trona i oltara za koji se njemu činilo da neće moći da bude ničim zamenjen a posebno ne "apstraktnom metafizikom ljudskih prava". U osnovi je i kod njega i kod Burkea strah od ateizma, pri čemu kod obojice nema ni pomena o tome da ateizam nije pojava nastala s Francuskom revolucijom budući da je istorija ateizma stara koliko i istorija teizma. Obojica mislilaca su se našli pred velikim paradoksom, a to je nešto sasvim drugo i ujedno najvrednije. To nije prosta analogija između društva i organizma koju mnogi najčešće jedino uočavaju. Hrišćanstvo je bilo i ostalo učenje, poruka i nada, koje nije stvorio filozof već čovek sa ljudima, Isus iz Nazareta, i to su učenje propovedali i širili neuki ljudi, obični ribari s Galilejskog jezera da bi ga prihvatili najučeniji i najprosvetljeniji ljudi. Na tom učenju se temelji moderna evropska i svetska civilizacija. Vek prosvete, međutim, nudi sumu istina najučenijih ljudi, intelektualne elite ali nije sasvim izvesno – pred tim je De Mestr i zastao – da li će tu sumu istina moći da prihvate i oni neuki, svi oni "poniženi i uvređeni" ovoga sveta. Pod hrišćanstvom De Mestr razume "hrišćanski svet" feudalnog društvenog sistema s kojim se teško rastaje. Problem koji je ovako otvoren ostaje do danas i moderna organicistička misao ne nudi neke razumnije rešenje budućnosti ljudskog društva u krilu moderne kulture i civilizacije. Niko potom – osim bukvalnih organicista – nije prihvatio osnovnu tezu starog De Mestra, ali je malo ko uspeo da ospori vrednost pitanja koje je u vidu paradoksa ovaj mislilac svojevremeno postavio. Tu je ovaj predstavnik francuske organicističke "kontrarevolucionarne misli" svakako najizazovniji koja u svom intelektualnom naporu ne posustaje ni danas, kao što u sličnom naporu ne posustaju ni teoretičari ili "teolozi" revolucije. Ako se odbacuje činjenica imanentnih promena u društvu – makar društvo bilo shvaćeno i u smislu biološkog organizma – ili ako se ta činjenica uzima i sledi, problem i dalje ostaje prisutan. Svojim naglašenim providencijalizmom ovi mislioci nadahnjuju i danas čitav niz mislilaca konzervativne orijentacije koji revolucije u društvu vide kao "kaznu božju" jer navodno te promene narušavaju prirodni red i normalno stanje u svetu. Poseban je problem kako dokazati da je feudalni sistem "volja božja" i da čovek nema pravo da menja svet. Odatle se otvara još niz problema koji su aktuelni u savremenoj društvenoj misli. Trijada prema kojoj na nebu postoji Bog, u državi kralj a u porodici domaćin deluje privlačno ali se ne poklapa sa istorijskim realijama, kao što se ne poklapa ni sa dubljim smislom istine i poruke svetu i ljudima koju je donela Hristova "nauka". Ni iz čega se ne vidi da je ovim misliocima bilo nepoznato biblijsko učenje o društvu i vladaru ili kralju u